

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Природоохоронний факультет
Кафедра водних біоресурсів та
аквакультури

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Браконьєрство та незаконне використання водних біоресурсів
в Південному регіоні»

Виконала: студентка 2 курсу, групи МВБ – 20 З/Ф
Спеціальності 207 «Водні біоресурси та
аквакультура»

Ткач Лілія Олександрівна _____

Керівник старший викладач _____

Матвієнко Тетяна Іванівна _____

Консультант к.б.н., доцент _____

Бургаз Марина Іванівна _____

Рецензент Рудей Ольга Миколаївна _____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Природоохоронний

Кафедра водних біоресурсів та аквакультури

Рівень вищої освіти: магістр

Спеціальність 207 «Водні біоресурси та аквакультура»

(шифр і назва)

Освітньо-професійна програма «Охорона, відтворення та раціональне використання гідробіоресурсів

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Шекк П.В.

д.с.-г.н., проф.

“ 28 ” жовтня 2021 року

З А В Д А Н Н Я

НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Ткач Лілії Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Браконьєрство та незаконне використання водних біоресурсів в Південному регіоні

керівник роботи Матвієнко Тетяна Іванівна, старший викладач

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом

вищого навчального закладу від « 18 » жовтня 2021 року № 216 «С»

2. Строк подання студентом роботи 16 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: джерела наукової інформації географічного положення, кліматичних особливостей та іхтіофауни водойм Південного регіону, браконьєрського вилову риби, проблем та шляхів боротьби з браконьєрством.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Детальний аналіз наявної в літературі інформації що до джерела наукової інформації географічного положення, кліматичних особливостей та іхтіофауни водойм Південного регіону, браконьєрського вилову риби, проблем та шляхів боротьби з браконьєрством у 2020 р. тощо. Визначення ступеню вивченості питання.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Обов'язковими рисунками є ті що ілюструють місце досліджень, графіки та таблиці, які характеризують ті чи інші показники, що використовуються для розрахунків та прогнозів необхідних для вирішення поставлених задач.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Бургаз М.І., к.б.н., доцент кафедри Водних біоресурсів та аквакультури		
2	Бургаз М.І., к.б.н., доцент кафедри Водних біоресурсів та аквакультури		
3	Бургаз М.І., к.б.н., доцент кафедри Водних біоресурсів та аквакультури		

7. Дата видачі завдання _____ 28.10.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів проєкту (роботи)	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1	Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми. Географічне положення, кліматичні особливості та іхтіофауна водойм Південного регіону. Написання першого розділу магістерської роботи	28.10.21 – 11.11.21	90	Відмінно
2	Браконьєрський вилов риби. Написання другого розділу магістерської роботи.	12.11.21 – 21.11.21	90	Відмінно
3	Рубіжна атестація	22.11.21- 26.11.21	90	Відмінно
4	Проблема браконьєрства та шляхи боротьби з браконьєрством. Написання третього розділу магістерської роботи.	27.11.21 – 04.12.21	90	Відмінно
5	Написання висновків магістерської роботи. Оформлення магістерської роботи.	05.12.21 – 06.12.21	90	Відмінно
6	Перевірка роботи науковим керівником, надання відгуку	07.12.21 – 09.12.21	90	Відмінно
7	Перевірка роботи зав. Кафедрою			
8	Отримання рецензії			
9	Перевірка роботи на плагіат			
10	Підготовка презентації			
11	Попередній захист роботи на кафедрі			
12	Надання роботи до деканату			
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		90	Відмінно

Студент _____ Ткач Л.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Матвієнко Т.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Анотація

Браконьєрство та незаконне використання водних біоресурсів в Південному регіоні

Ткач Л.О., магістр кафедри Водних біоресурсів та аквакультури

Освоєння просторів і ресурсів водних об'єктів – одне з головних напрямків Південного регіону (Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей). Сутність політики регіону дозволяє співпрацювати з більшістю держав світового співтовариства і приносить дохід в бюджет областей так і в бюджет держави.

Браконьєрство є будь-яка діяльність, що порушує закон про охорону навколишнього середовища. Найчастіше під цю статтю, звичайно ж, потрапляють незаконні полювання та риболовля. Відомо, що ці види діяльності дозволені, але лише у певні періоди часу, а деяких випадках (полювання) за наявності спеціального дозволу.

У сучасних умовах браконьєрство є одним із найпоширеніших злочинів, які скоюються як у внутрішніх водоймах країни, так і в територіальному морі. В Україні контроль над дотриманням правил риболовлі здійснюється на державному рівні.

Південь України займає чи малу територію. Контролюють видобуток рибних та інших біологічних запасів в регіоні співробітники Азовського, Запорізького, Миколаївського, Одеського та Чорноморського патрулів. Внаслідок незаконного видобутку рибних та інших біологічних запасів країни завдається серйозної шкоди, істотно страждає екологія.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота викладена на 61 сторінці, містить 44 рисунки, 3 таблиці, 42 літературних джерела.

Ключові слова: *Південний регіон, браконьєрство, риболовля, біологічні запаси, екологія, охорона навколишнього середовища.*

Summary

POACHING AND ILLEGAL USE OF WATER BIORESOURCES IN THE SOUTHERN REGION

**Tkach L.O., Master of the Water bioresources and aquaculture
department**

Development of spaces and resources of water bodies is one of the main directions of the Southern region (Odessa, Mykolaiv, Kherson and Zaporizhia regions). The essence of the region's policy allows to cooperate with most countries of the world community and brings income to the regional budget and the state budget.

Poaching is any activity that violates the law on environmental protection. Most often, this article, of course, includes illegal hunting and fishing. It is known that these activities are allowed, but only for certain periods of time, and in some cases (hunting) with a special permit.

In modern conditions, poaching is one of the most common crimes committed both in inland waters and in the territorial sea. In Ukraine, control over compliance with fishing rules is exercised at the state level.

The south of Ukraine occupies a small territory. Employees of the Azov, Zaporizhia, Mykolaiv, Odesa and Black Sea patrols control the extraction of fish and other biological reserves in the region.

As a result of illegal extraction of fish and other biological reserves of the country, serious damage is caused, the environment is significantly affected.

Structure and scope of work. The master's thesis is set out on 61 pages, contains 44 figures, 3 tables, 42 references.

Key words: Southern region, poaching, fishing, biological reserves, ecology, environmental protection.

ВСТУП

Освоєння просторів і ресурсів водних об'єктів – одне з головних напрямків Південного регіону (Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей). Сутність політики регіону дозволяє співпрацювати з більшістю держав світового співтовариства і приносить дохід в бюджет областей так і в бюджет держави.

Стрімке збільшенням сучасного флоту, розвиток вдосконалення техніки лову, оброблення уловів і збереження продукції, призвело, на сьогодні, до значного споживання біологічних ресурсів. Запаси біологічних ресурсів є вичерпними, та хоч вони і відновлюються та все ж потребують належного управління рибальством.

Масове і повсюдне браконьєрство, до якого залучені буквально десятки тисяч людей, з тіньовим оборотом продукції, який можна порівняти з офіційним промисловим виловом, з мафіозними зв'язками у владних структурах є дуже складною системною проблемою, яка не має швидких і простих рішень. Нині щороку в Україні одружується близько 15 млн. осіб, тобто половина дорослого населення країни. При цьому розтин браконьєрства становить близько 1%. Щороку в Україні офіційно затримують близько 100 тис. рибних браконьєрів.

Браконьєрство є будь-яка діяльність, що порушує закон про охорону навколишнього середовища. Найчастіше під цю статтю, звичайно ж, потрапляють незаконні полювання та риболовля. Відомо, що ці види діяльності дозволені, але лише у певні періоди часу, а деяких випадках (полювання) за наявності спеціального дозволу.

У сучасних умовах браконьєрство є одним із найпоширеніших злочинів, які скоюються як у внутрішніх водоймах країни, так і в територіальному морі.

Причин браконьєрства є безліч, і деякі з них мають регіональний характер, проте основний мотив – це фінансова нажива. Серед основних причин слід виділити такі:

можна отримати великий прибуток на чорному ринку за частиною тіла деяких тварин;

відсутність державного контролю за природними об'єктами;

недостатньо високі штрафи та заходи покарання браконьєрів.

Браконьєри можуть діяти поодиночі, інколи ж це організовані групи, що орудують на заборонених територіях.

Повної та достовірної інформації про масштаби браконьєрства, в даний час не існує, оскільки браконьєри, у багатьох випадках швидко знищують докази та зробити оцінку збитків, через браконьєрство можна лише за приблизними даними, але ці дані дуже значні.

Мета роботи полягала у дослідженні та аналізі сучасного стану вилову риби та браконьєрського вилову водних живих ресурсів у Південному регіоні, а саме у Одеській, Миколаївській, Херсонській та Запорізькій областях.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. дослідити ареал мешкання деяких промислових та рідкісних видів риби Південного регіону України;
2. проаналізувати стан добування водних біоресурсів загалом та у внутрішніх водних об'єктах;
3. проаналізувати сучасний стан браконьєрського вилову досліджуваного регіону.
4. надати рекомендації, щодо вдосконалення системи боротьби з браконьєрським виловом та збереження біорізноманіття.

1 ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ, КЛІМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ІХТІОФАУНА ВОДОЙМ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

Рибальство можна розглядати як один із видів природокористування, який полягає у видобутку риби та інших морепродуктів (риби, безхребетних, водоростей, тощо). Розрізняють промислове, любительське і спортивне рибальство [1].

Риба і рибопродукти являють собою дуже важливий елемент збалансованого харчування, джерело близько 1/4 білкової їжі тваринного походження. Не дивно, що 72-75% всього світового улову призначається для харчування людей, іншу ж частину переробляють в рибне борошно, живильні добавки, риб'ячий жир, використовують на корм худобі або в фармацевтиці.

Рибне господарство має для країни найважливіше соціальне (особливо в прибережних районах, де зосереджено до 70% виробничого потенціалу галузі) і геополітичне значення.

Сучасний стан рибальства та видобутку у Причорноморському регіоні характеризують Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області.

Одеська область площею 33,3 тис. км² (5,5 % площі України), розташована в межах басейнів річок Дунаю, Дністра, Південного Бугу, та річок Причорномор'я.

На території області нараховується близько 1140 рік з притоками всіх порядків, понад 270 водойм місцевого значення (8 водосховищ, ставки та озера) та понад 790 водойм загальнодержавного значення (26 лиманів, 50 водосховищ, ставки та озера) [3].

Одеська область має багато ставків, основним призначенням яких є риборозведення. Найбільше ставків знаходиться на території Любашівського (100 шт.), Балтського (97 шт.) районів.

На сьогодні Одеська, Миколаївська та Херсонська області належать до найбільш важливих і перспективних рибогосподарських регіонів України.

Згідно з даними Державного комітету статистики України (табл. 1) в період з 2010 по 2018 роки в Одеській області спостерігається стійке зниження вилову риби, а видобуток водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах з кожним роком зростає.

Таблиця 1 – Вилов риби та добування водних біоресурсів Одеської області у період з 2010 по 2018 рр.

(за даними Державного комітету статистики України [4])

Роки	Добування водних біоресурсів				У т.ч. риби	
	усього		у т.ч. у внутрішніх водних об'єктах			
	Т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року
2010	19527	39,9	4344	75,8	19073	39,5
2011	10150	52	5510	126,8	9847	51,6
2012	10318	101,7	5351	97,1	9542	96,9
2013	9700	94	5462	102,1	8904	93,3
2014	8894	91,7	5552	101,6	8258	92,7
2015	22245	250,1	5077	91,5	8499	102,9
2016	17500	78,7	8587	101	6186	121,8
2017	10933	62,5	9216	107,3	6644	107,4
2018	12803	117,1	к	к	7963,7	86,4

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності

Так, в 2010 році, видобуток водних біоресурсів у внутрішніх об'єктах Одеської області становив 4344 тони, а у 2017 році збільшився в двічі і становив 9216 тон (рис. 1.1). Значне збільшення добування водних біоресурсів у внутрішніх об'єктах спостерігається з 2015 року, що може бути пов'язано з стрімким розвитком рибного господарства. Дані за 2018 рік не

оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності.

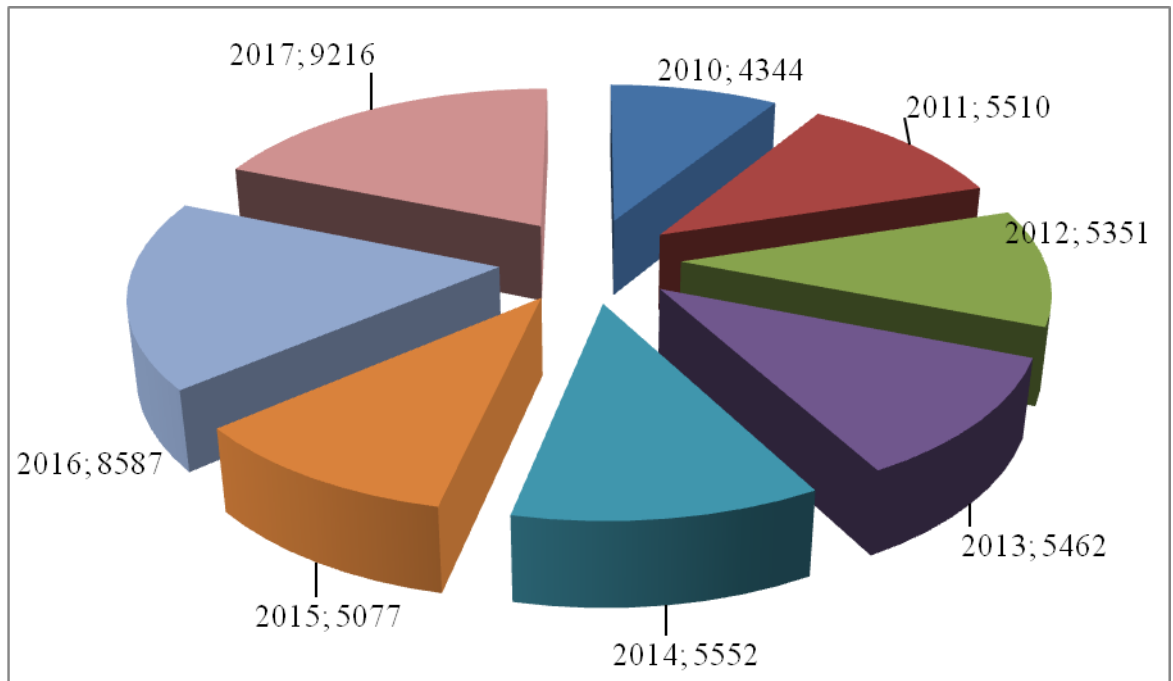

Рис. 1.1 – Вилов водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах Одеської області. (за даними Державного комітету статистики України [1])

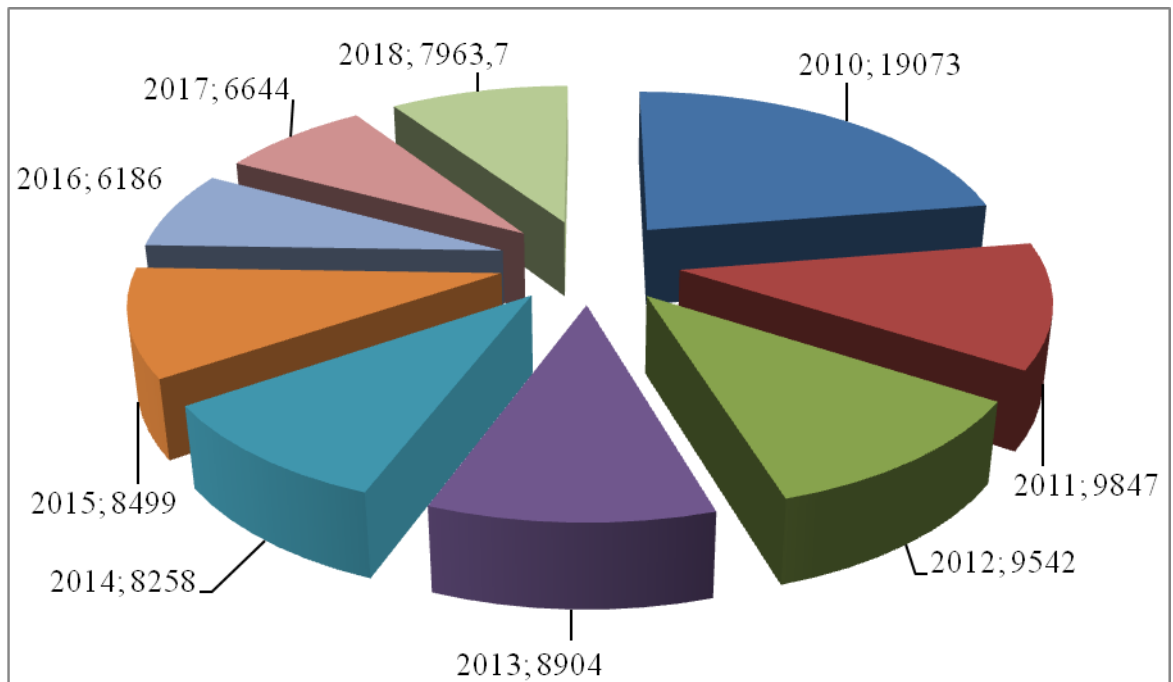

Рис. 1.2 – Загальний вилов риби у Одеській області.
(за даними Державного комітету статистики України [1])

В 2010 році, вилов риби у Одеській області становив 19073 тони, а у 2018 році зменшився майже в тричі і становив 7963,7 тон (рис. 1.2).

Критичному стану галузі, як в Одеській області так і в країні загалом, сприяли наступні фактори: анексія Автономної Республіки Крим, нестабільна політична та економічна ситуація в країні, переорієнтація бюджетних фінансових ресурсів в інші сфери національного господарства, а не в рибну підгалузь; тощо.

Ще однією з основних областей Причорномор'я, важливих для рибного господарства України, належить Миколаївська область.

Миколаївська область займає площу 24,6 тис. км², що відповідно 4,07% від загальної площі території України. На території області налічується 121 річок та балок, з яких одна велика річка Південний Буг та шість середніх річок: Кодима, Синюха, Чорний Ташлик, Чичикля, Інгул, Інгулець, Висунь [].

В області обліковано 26 озер та побудовано 45 водосховищ і 1153 ставки, які на 90 % розташовані на малих річках. Довжина берегової смуги Чорного моря по Миколаївській області складає – 59,3 км у т.ч.: довжина від границі Одеської та Миколаївської області до Березанського лиману та 6,0 км від Березанського лиману до м. Очаків – 27,5 км; по Кінбурському півострову – 22,7 км; острів Березань – 2,0 км; острів Круглий – 0,7 км; острів Довгий – 7,4 км. Довжина берегової смуги Ягорлицької затоки по Миколаївській області складає – 21,9 км. На території Миколаївської області обліковано Березанський, Бейкуський, Бузький, Карабушський, Сосицький лимани та на межі з Одеською областю – Тилігульський лиман [].

Згідно з даними Державного комітету статистики України (табл. 2) в період з 2010 по 2018 роки у Миколаївській області спостерігається тенденція зниження вилову риби та видобутку водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах.

Таблиця 2 – Виллов риби та добування водних біоресурсів Миколаївської області у період з 2010 по 2018 рр.

(за даними Державного комітету статистики України [1])

Роки	Добування водних біоресурсів				У т.ч. риби	
	усього		у т.ч. у внутрішніх водних об'єктах			
	т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року
2010	3000	76,0	2483	79,3	2992	76,3
2011	3753	125,0	2578	103,8	3746	125,1
2012	2883	76,8	2745	106,5	2874	76,7
2013	3294	114,3	2999	109,3	3283	114,3
2014	12644	383,8	1964	65,5	к	к
2015	1934	15,3	1708	87,0	1910	55,6
2016	1856	96,0	1793	93,9	1502	88,0
2017	10572	569,5	2541	141,7	2227	148,2
2018	18777,6	177,6	к	К	к	к

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності

Отже, в 2010 році, видобуток водних біоресурсів у внутрішніх об'єктах Миколаївської області становив 2483 тони, а у 2017 році видобуток залишився майже на тому ж місці та становив 2541 тону (рис. 1.3). Спад добування водних біоресурсів у внутрішніх об'єктах спостерігається у 2014 році, що може бути пов'язано з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні. Дані за 2018 рік не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності.

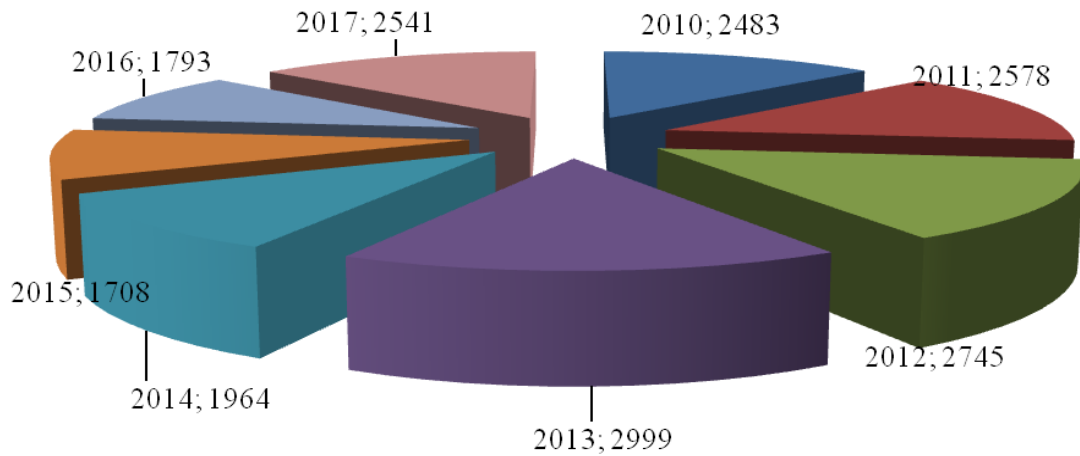

Рис. 1.3 – Вилов водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах Миколаївської області.

(за даними Державного комітету статистики України [1])

В 2010 році, вилов риби у Миколаївській області становив 2992 тони, а у 2017 році зменшився та становив 2227 тони (рис. 1.4).

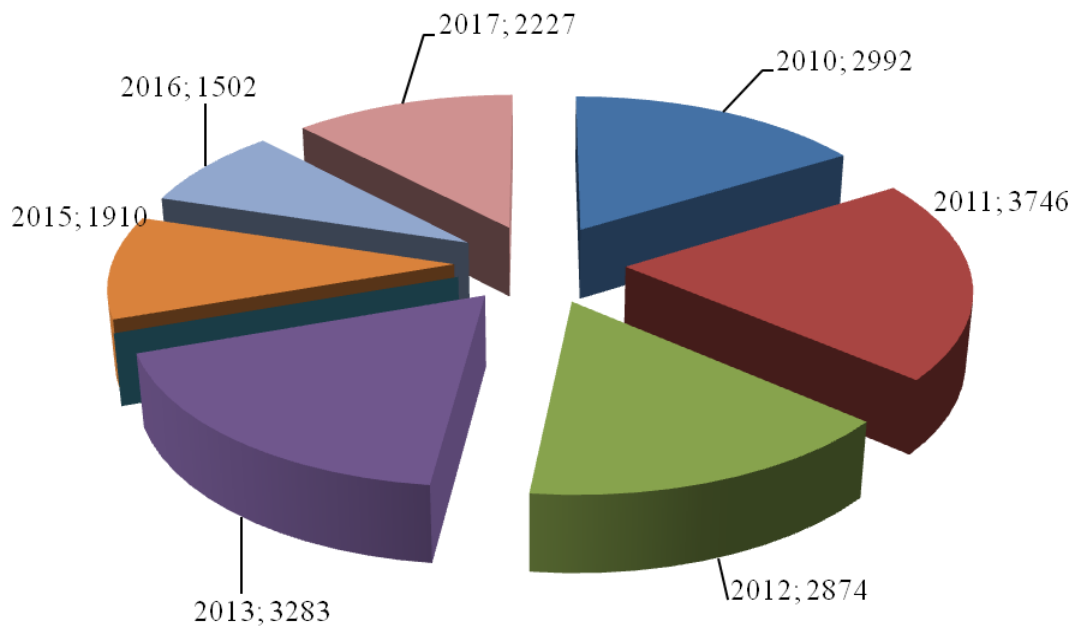

Рис. 1.4 – Загальний вилов риби у Миколаївській області.

(за даними Державного комітету статистики України [4])

Починаючи з 2014 року спостерігається зниження вилову риби, але в останні роки промисел повертається на своє місце, а улови поступово збільшуються.

Херсонська область також являється однією з найважливіших областей України для добування риби та водних біоресурсів.

Херсонська область розташована на Півдні України, у басейні нижньої течії Дніпра, у межах Причорноморської низовини. На півдні Херсонщину омивають Чорне і Азовське моря, а також Сиваш (Гниле море). Водні об'єкти Херсонської області займають 430,5 тис.га [6].

Природні водотоки займають площу 10,67 тис.га. По території області протікають 26 річок, з них річка - Дніпро (довжина в межах області – 200 км) з Каховським водосховищем, річка – Інгулець (180 км) та 24 річки загальною довжиною 373,7 км. В області налічується 693 озера загальною площею 170,22 тис.га та 1154 ставка площею 12,3 тис.га. Штучні водосховища займають 64,28 тис.га [6].

Згідно з даними Державного комітету статистики України (табл. 3) в період з 2010 по 2018 роки у Херсонській області спостерігається тенденція збільшення вилову риби та видобутку водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах, а добича риби залишається на стабільному рівні.

В 2010 році, видобуток водних біоресурсів у внутрішніх об'єктах Херсонської області становив 1717 тонн, а з 2016 року відмічається збільшення видобутку і у 2017 році видобуток становив 7208 тонн, що у сім раз більше видобутку 2010 року. (рис. 1.5). Значне збільшення видобутку водних біоресурсів пов'язане з збільшенням розвитку промисловості у даному регіоні. Дані за 2018 рік не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності.

Таблиця 3 – Виллов риби та добування водних біоресурсів Херсонської області у період з 2010 по 2018 рр. (за даними Державного комітету статистики України [4])

Роки	Добування водних біоресурсів				У т.ч. риби	
	усього		у т.ч. у внутрішніх водних об'єктах			
	т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року	т	у % до попереднього року
2010	4801	88,9	1717	74,4	4681	87,8
2011	5940	123,7	1853	108,0	5805	124,0
2012	5848	98,4	2476	133,5	5795	99,8
2013	4036	69,0	2879	116,3	3922	67,7
2014	2832	70,2	2345	81,5	2707	69,0
2015	4530	159,9	2461	105,0	4141	153,0
2016	7095	156,6	6552	158,2	2673	108,6
2017	7517	105,9	7208	110,0	2466	92,2
2018	5589,8	74,4	к	К	5456,4	75,7

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності

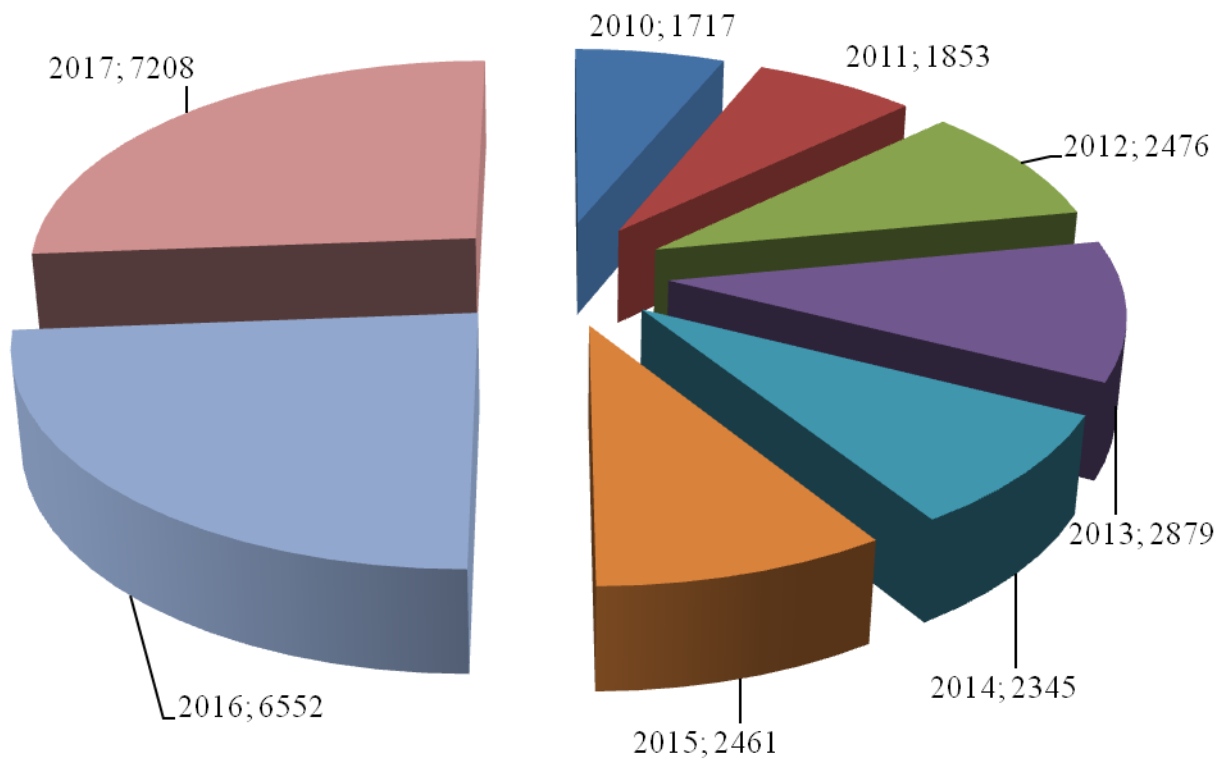

Рис.1.5 – Вилов водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах Херсонської області.

(за даними Державного комітету статистики України [4])

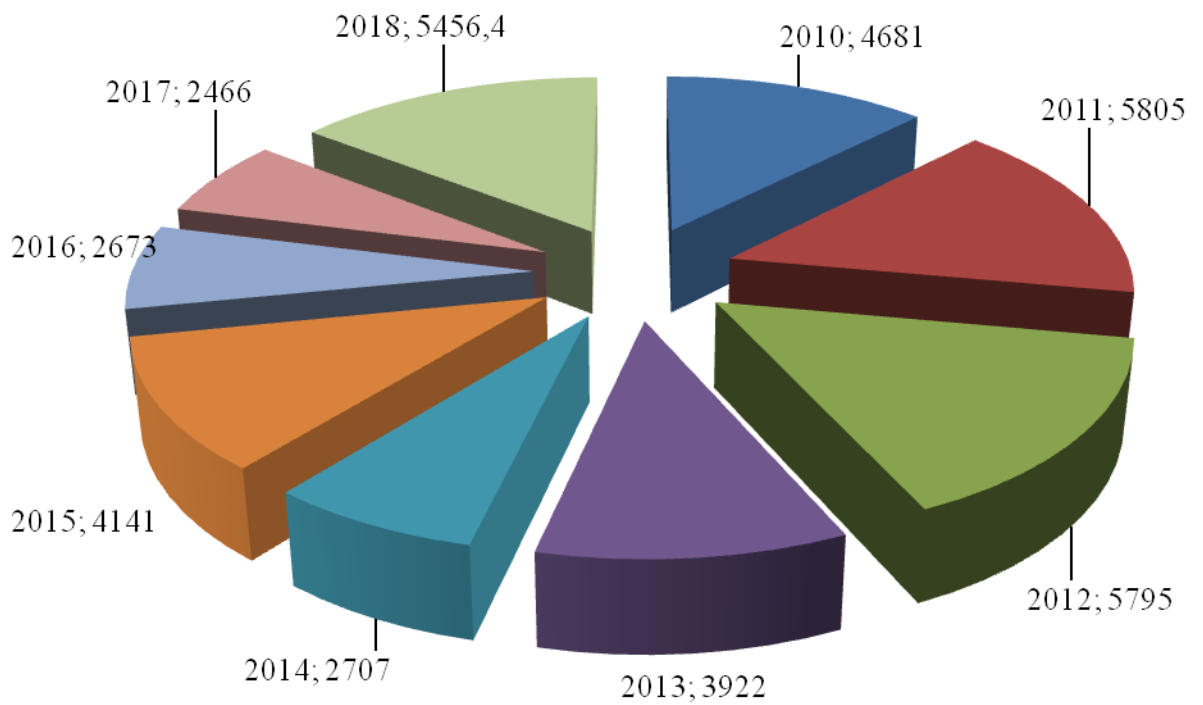

Рис.1.6 – Загальний вилов риби у Херсонській області.

(за даними Державного комітету статистики України [4])

В 2010 році, вилов риби у Херсонській області становив 4681 тони, а у 2014 році відмічається спад добичі до 2707 тон, а вже у 2017 році видобуток знову збільшується у два рази та становить 5456,4 тони (рис. 1.6).

Запорізька область — адміністративна одиниця на півдні України. Розташована на південному сході України, займає переважно лівобережну частину басейну нижньої течії річки Дніпро. На півночі і північному заході межує з Дніпропетровською областю, на заході з Херсонською областю, на сході з Донецькою областю, а на півдні її узбережжя омиває Азовське море, берегова лінія якого в межах області перевищує 300 км. Головна річка — Дніпро з великим Каховським водосховищем. Найбільшою його притокою є Кінська (149 км). Вздовж узбережжя Азовського моря — лимани та солоні озера. Територією області протікає 109 річок завдовжки понад 10 км кожна. У межах області розташовано 846 озер, 28 водосховищ та 1174 ставки.

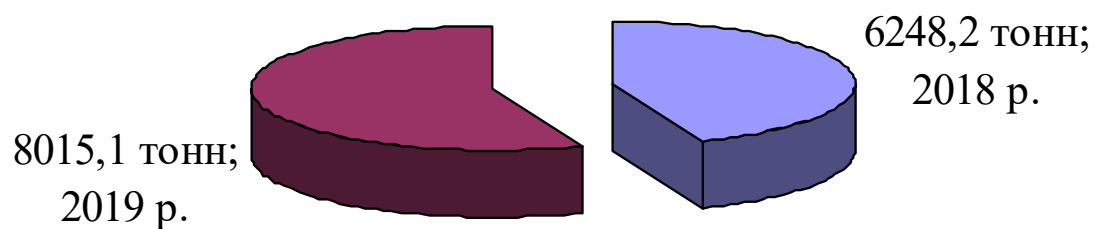

Рис.1.7 – Загальний вилов риби у Запорізькій області.
(за даними Державного комітету статистики України [4])

В 2018 році, вилов риби у Запорізькій області становив 6248,2 тони, а у 2019 році відмічається підвищення добичі до 8015,1 тон (рис. 1.7).

Отже, дослідивши статистичні дані щодо вилову риби та видобутку водних біоресурсів за період з 2010 року по 2018 рік, можна відмітити, що у кожній з досліджуваних областей (Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька) відмічається збільшення видобутку, а найбільше видобуток збільшився у внутрішніх водоймах регіону.

1.1 Деякі промислові та рідкісні види риб Південного регіону України

Катран звичайний або морський собака – вид акул родини катранових. В Україні поширений у Чорному морі (рис. 1.8).

Зазвичай катран тримається на глибині 100-200 метрів і поблизу берегів, до поверхні піднімається тільки в нічний час. Восени мігрує в райони масових скупчень ставриди і хамси, якими і харчується.

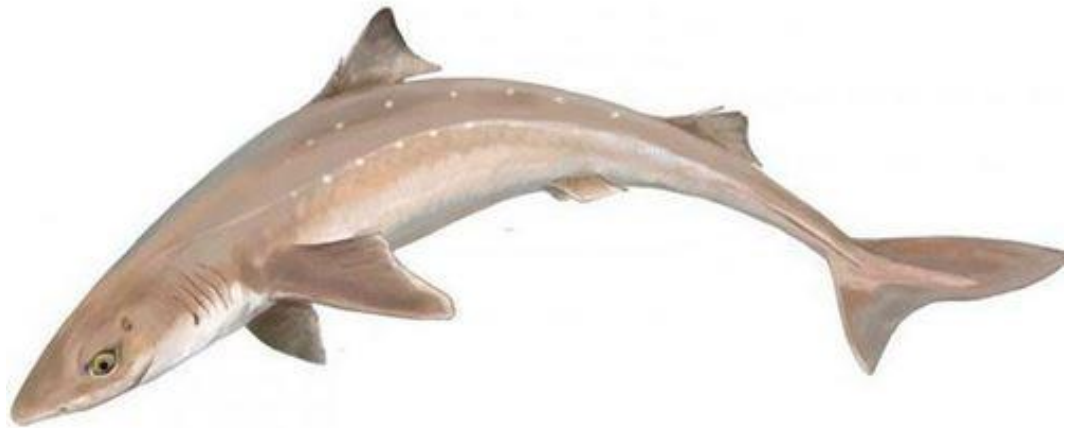

Рис. 1.8 – Катран звичайний або морський собака

Ромбові скати характеризуються широким диском, що має більш-менш ромбовидну форму й звичайно покритим великими шипами й невеликими

шипиками. Грудні плавники доходять до риля або зливаються поперед нього. Спинних плавців, як правило, два. Хвостовий плавець скорочений до маленької перетинчастої складки, а в дорослих іноді зовсім відсутній. Багато видів мають рудиментарні електричні органи з боків хвоста. Ромбові скати не досягають особливо великих розмірів (1.9).

Рис. 1.9 - Ромбовий скат

Чорноморський калкан, або азовський калкан, або азовський ромб (лат. *Scorpaenidae*) - вид променеперих риб сімейства *Scorpaenidae* загону камбалоподібних (рис. 1.10). Якщо виділяють дрібну форму, що мешкає в Азовському морі як підвид, то назви азовський калкан або азовський ромб відносяться до нього. На думку деяких дослідників, назва *Scorpaenidae* є синонімом *Scorpaenidae*, або тюрбо.

Рис. 1.10 - Чорноморський калкан

Камбала (глоса) (*Platichthys flesus*) — один із двох видів річкових камбал (*Platichthys*), родини Камбалові (*Pleuronectidae*) (рис. 1.11). Поширена вздовж всіх чорноморських берегів, від острова Зміїний до Керченської протоки, в Азовському морі — переважно у північно-західній частині, в затоці Сиваш. Також трапляється у лиманах і пониззях річок Південний Буг та Дністер. Камбала (глоса) — овальна за формою риба, що має очі з правої сторони. Лівоокі особини трапляються дуже рідко.

Рис. 1.11 – Камбала (глоса)

Барабулі, або султанки (лат. *Mullus*) - Рід променеперих риб з сімейства барабулевих (*Mullidae*) (рис. 1.12). Представлений 4 видами. Найвідоміші *Mullus barbatus* та *Mullus surmuletus*. Максимальна довжина тіла варіюється у різних видів від 25 до 40 см. Відрізняються барабулі наявністю довгих вусиків на нижній щелепі, за допомогою яких змучують пісок на морському дні і знаходять дрібних тварин. У Чорному морі мешкають два види *M. barbatus* та *M. surmuletus* і в Азовському морях мешкає один вид *M. barbatus*. Риби типово донні, тримаються зграйками.

Рис. 1.12 - Барабуля

Бичка відносять до сімейства лучеперих риб, загону окунеподібних (рис. 1.13). Відомо більше 2 тис. Видів, які об'єднані в 200 родів. Цей представник підводного світу віддає перевагу життю у самого дна в прибережній частині водойми.

Рис. 1.13 – Бичок морський

Зубарик, або морський карась гостроносий (*Diplodus puntazzo*) — риба родини спарові, роду Морський карась (*Diplodus*) (рис. 1.14). В Україні поширений у Чорному морі.

Рис. 1.14 – Морський карась

Анчо́ус європе́йський, хамса́ (лат. *Engraulis encrasicolus*) — вид родини анчоусових (Engraulidae) ряду оселедцеподібних (Clupeiformes) (рис. 1.15). У територіальних водах України виокремлюють дві форми анчоуса європейського: чорноморську та дрібнішу — азовську, що заходить улітку до Азовського моря через Керченську протоку.

Рис. 1.15 – Анчо́ус європе́йський, хамса́

Чорноморсько-каспійська тюлька, або просто тюлька, або чорноморсько-азовська тюлька, або каспійська кільки (лат. *Clupeonella cultriventris*) — дрібна морська риба сімейства оселедцевих (*Clupeidae*). Має два підвиди — звичайну, або каспійську кільки та азовсько-чорноморську тюльку (рис.1.16). Перша мешкає в Каспійському морі, друга — переважно в Азовському та північній, більш опрісненій частині Чорного моря.

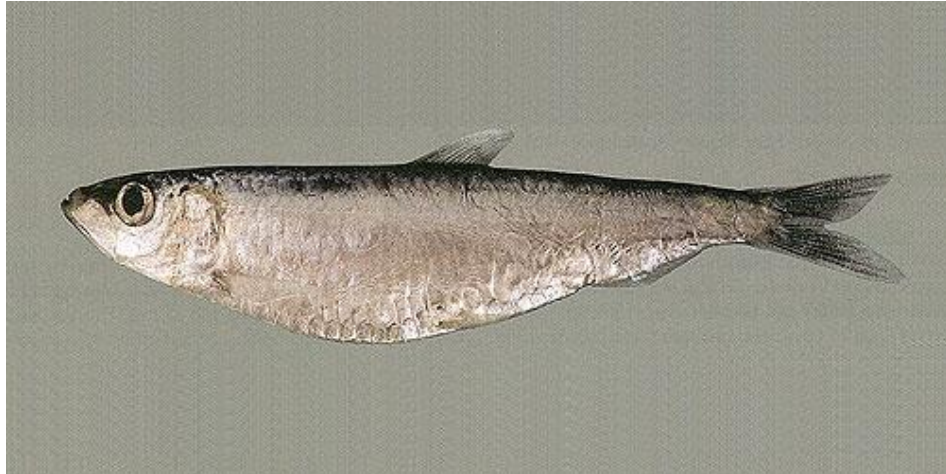

Рис. 1.16 – Чорноморсько-каспійська тюлька

Атеріна, атерінка (*Atherina*) — рід зграйних риб родини атеринових (*Atherinidae*) (рис. 1.17). У викопному стані атерини відомі з сармату Молдови, Хорватії тощо. В Україні зустрічаються у Чорному, Азовському морях, лиманах Північного Причорномор'я. Атерини заходять також у пониззя Дніпра, Південного Бугу, Дністра, в дельту Дунаю.

Рис. 1.17 - Атеріна

Кефаль (*Mugil*) — рід морських риб, що містить 17 видів. В Чорному і Азовському морях поширений лобань (*Mugil cephalus*). Цінні промислові риби (рис. 1.18).

Рис. 1.18 - Кефаль

Білий амур — цінна промислова риба родини корошових, яка досягає значних розмірів (рис. 1.19). В Україні його розводять, зариблюючи водойми для того, щоб очистити воду від макрофітів (вищі водні рослини). Тому ця риба отримала ще одну назву — «трав'яний короп». У 1953 році цю рибу було завезено в Україну і на даний час вона поширена практично у всіх водоймах.

Рис. 1.19 – Білий амур

Короп - рід риб родини коропових. Мешкає майже у всіх водоймах України (рис. 1.20). Довжина тіла риби може досягати до одного метра, жива маса - понад 20 кг.

Рис. 1.20- Короп

Окунь звичайний (*Perca fluviatilis*) – вид риб родини окуневих. Зустрічається в Європі та північній Азії (рис. 1.21).

Рис. 1.21 – Окунь звичайний

Щука, або звичайна щука — риба сімейства щукових (рис. 1.22). Поширена у прісних водах Євразії та Північної Америки. Живе зазвичай у прибережній зоні, у водних чагарниках, у непроточних або слабопроточних водах.

Рис. 1.22 – Звичайна щука

Звичайний судак (лат. *Sander lucioperca*) - вид променеперих риб з сімейства окуневих (Percidae) (рис. 1.23). Судак поширений досить широко у прісних водоймах Східної Європи та Азії, зустрічається у річках басейнів Балтійського, Чорного, Азовського морів, Каспію, Аральського моря, в озерах та опріснених ділянках зазначених морів.

Рис. 1.23 - Звичайний судак

Сом звичайний, або європейський (*Silurus glanis*) — риба з роду сом (*Silurus*) ряду сомоподібних (*Siluriformes*) (рис. 1.24). Прісноводна донна річкова риба, що живе на глибоких ділянках річок, глибоких протоках і старицях, в озерах і водосховищах, також у солонуватих водах лиманів. Найбільша прісноводна риба в Європі. Цінна промислова риба.

Рис. 1.24 – Сом звичайний

Осетер атлантичний, або Осетер європейський — вид осетрів. Один з 17 видів роду; один з 5 видів роду у фауні України (рис. 1.25).

Рис. 1.25 - Осетер атлантичний, або осетер європейський

Рис. 1.26 – Стерлядь

Стёрлядь — представник роду Осетер з родини осетрових (1.26). Стерлядь — єдина з осетрових живе у прісних водах. Як й інші представники родини, відкладає ікру за один прийом. Вони влаштовують свої нерестовища в руслах річок, де є кам'яністі місця, або дно вкрите галькою чи грубозернистим піском.

2 БРАКОНЬЄРСЬКИЙ ВИЛОВ РИБ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ

У сучасних умовах браконьєрство є одним із найпоширеніших злочинів, які скоюються як у внутрішніх водоймах країни, так і в територіальному морі. Браконьєрство має високий рівень суспільної небезпеки як за характером діяння, так і за ступенем наслідків у зв'язку з завданням особливо великої шкоди водним біологічним ресурсам та економічним інтересам держави у сфері їх використання. При цьому браконьєрство - лише початкова стадія ланцюга злочинів, пов'язаних із незаконною переробкою водних біоресурсів, їхньою контрабандою, відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, тощо.

2.1 Встановлення збитків та накладення штрафів за незаконний вилов риби та інших біологічних запасів

Рибальство - основне джерело засобів для існування та фактор продовольчої безпеки людей. За даними установ ООН, аквакультура, тобто, вирощування та заготівля водних організмів, включаючи рибу, молюсків, ракоподібних та водні рослини – розвивається найшвидшими темпами серед усіх галузей харчової промисловості.

В Україні контроль над дотриманням правил риболовлі здійснюється на державному рівні.

Південь України займає чи малу територію. Контролюють вилов риби та інших біологічних запасів в регіоні співробітники Азовського, Запорізького, Миколаївського, Одеського та Чорноморського патрулів.

Внаслідок незаконного вилову риби та інших біологічних запасів країни завдається серйозної шкоди, істотно страждає екологія. На усунення

наслідків скоєння екологічних злочинів, зокрема і браконьєрства, часто потрібні тривалий час і великі матеріальні витрати.

За даними Держрибагенства України співробітниками Азовського, Запорізького, Миколаївського, Одеського та Чорноморського патрулів у 2020 році за браконьєрський вилов водних ресурсів було нараховано збитків за таксами, методикою на користувачів водних біоресурсів та за методикою на інших суб'єктів господарювання, на загальну суму 111515269,7 грн.(рис. 2.1)

Виникають певні складнощі у попередженні цих злочинів, взаємодії правоохоронних та контролюючих органів при протидії злочинності у сфері, що розглядається, та ін.

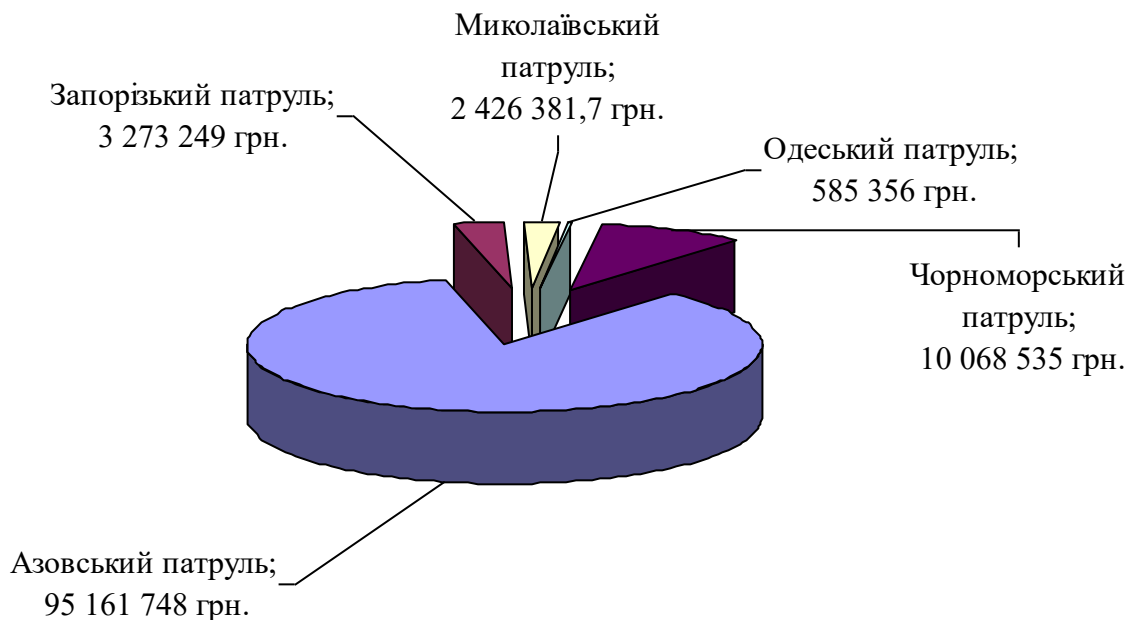

Рис. 2.1 - Нараховані збитки за даними Держрибагенства України

За даними Держрибагенства України накладено штрафів за постановами судів та за постановами органів рибоохорони Азовського, Запорізького, Миколаївського, Одеського та Чорноморського патрулів у 2020 році за браконьєрський вилов водних ресурсів на загальну суму 936892 грн.(рис.2.2)

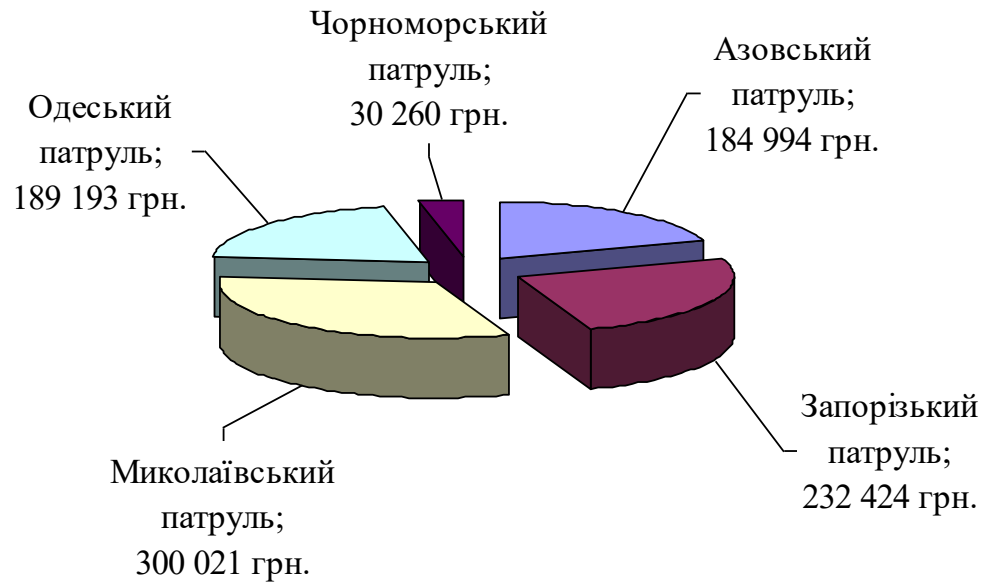

Рис. 2.2 - Накладені штрафи за даними Держрибагенства України

За даними Держрибагенства України за постановами судів та за постановами органів рибоохорони Азовського, Запорізького, Миколаївського, Одеського та Чорноморського патрулів у 2020 році за бракоєвський вилов водних ресурсів було стягнуто штрафів на загальну суму 274632,9 грн. (рис. 2.3)

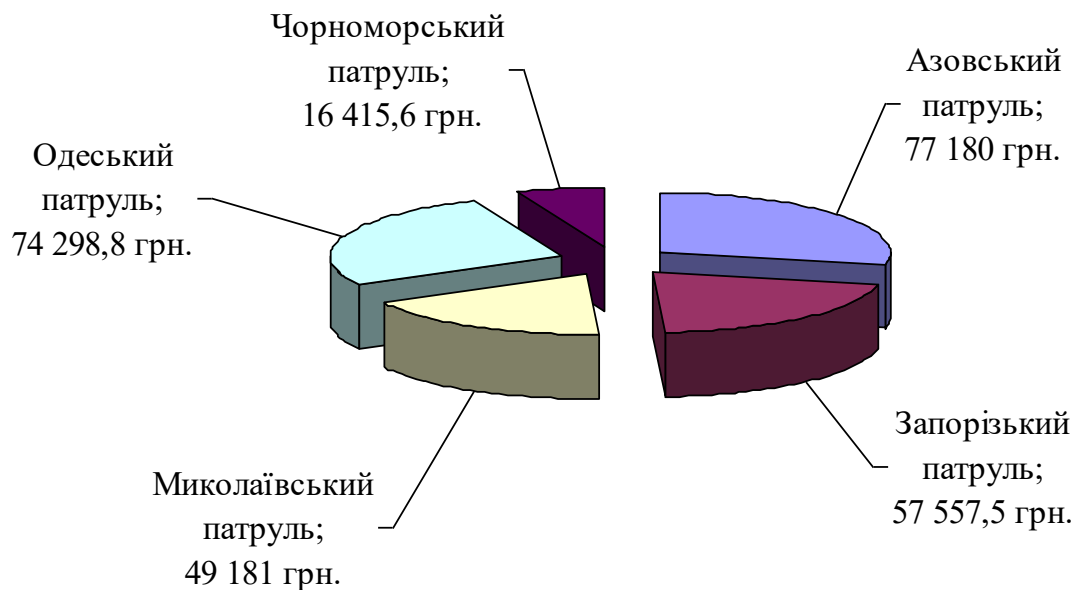
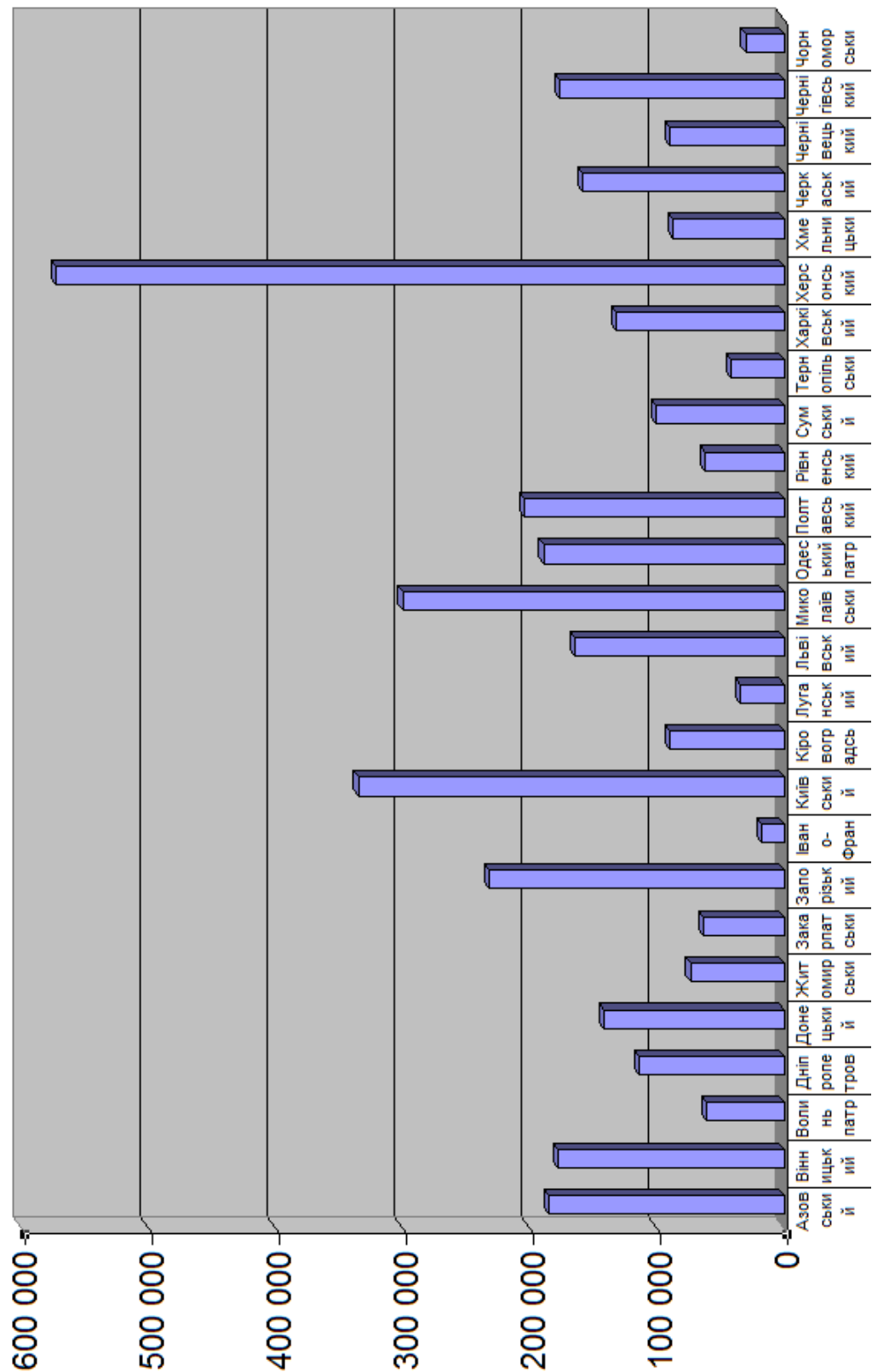

Рис. 2.3 – Стягнуто штрафів за даними Держрибагенства України

Якщо говорити про накладені штрафи в цілому по країні, то можна зазначити, що у 2020 році співробітниками Південного регіону нарахували майже третину від усієї суми штрафів по країні (рис. 2.4).

2.2 Адміністративний та кримінально-правовий аспект браконьєрства

Незаконному вилову водних біоресурсів сприяють численні криміногенні чинники, насамперед правового характеру. Недооцінка екологічної безпеки позначається на недосконалості кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за дії, що розглядаються.

Недосконалість кримінально-правових конструкцій призводить до помилок у кваліфікації скоєного, стримує роботу правоохоронних органів щодо встановлення законності у відповідній сфері, негативно позначається на ефективності боротьби з названими злочинами, а також загалом із явищем екологічної злочинності.

За даними Держрибагенства України Азовським, Запорізьким, Миколаївським, Одеським та Чорноморським патрулями у 2020 році за браконьєрський вилов водних ресурсів було викрито 7170 порушень (рис. 2.5).

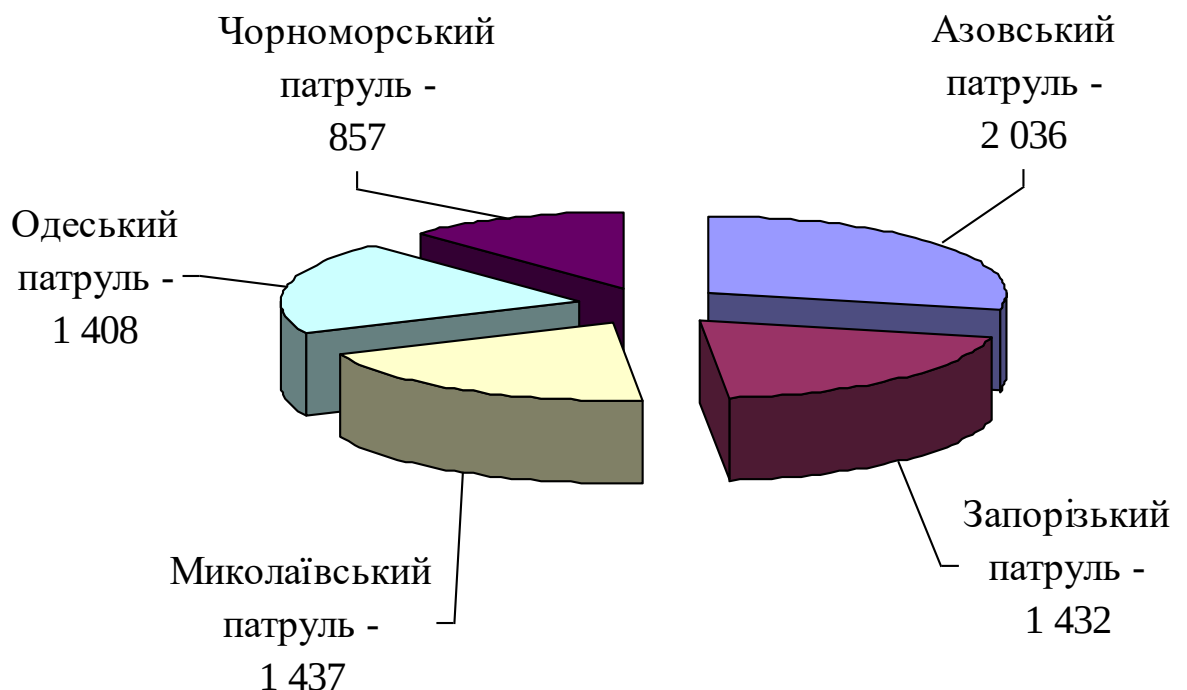

Рис. 2.5 – Кількість викритих порушень за даними Держрибагенства України

Сукупність всіх соціальних властивостей та якостей особистості бракон'єра, який здійснює незаконний видобуток водних біоресурсів, дуже специфічна. Однак ця характеристика має важливе кримінологічне значення і має враховуватися під час вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання.

За даними Держрибагенства України Азовським, Запорізьким, Миколаївським, Одеським та Чорноморським патрулями у 2020 році за бракон'єрський вилов водних ресурсів було передано до суду для притягнення до адміністративної відповідальності 3236 справ (рис. 2.6).

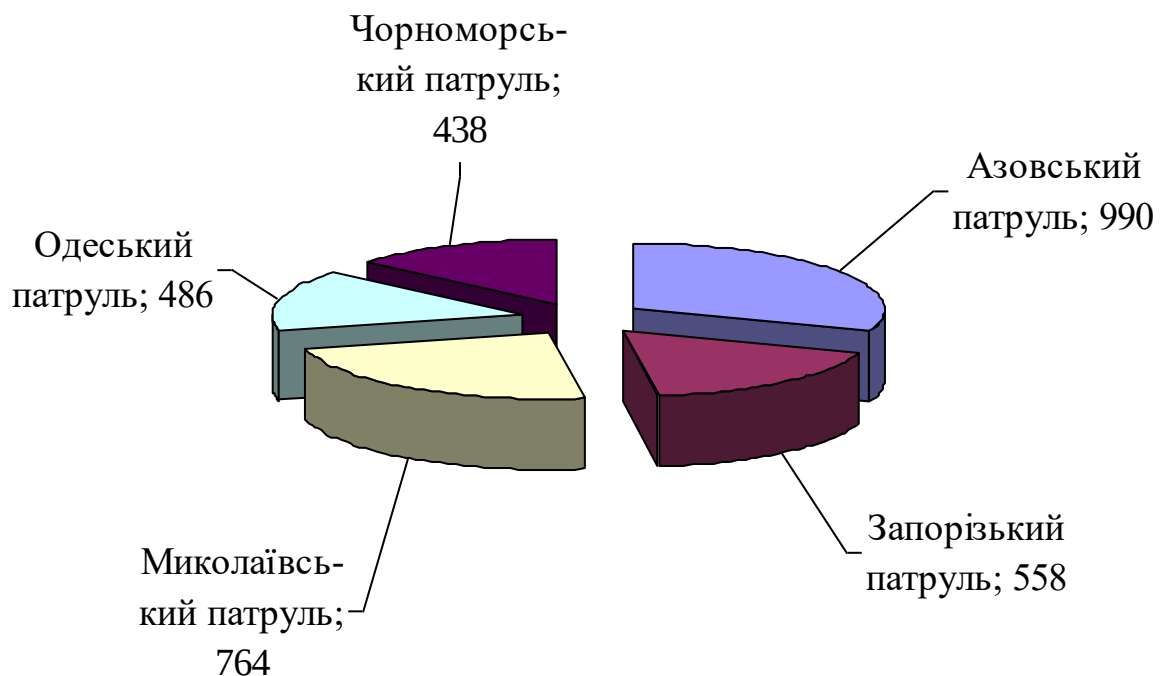

Рис. 2.6 – Кількість справ переданих до суду за даними Держрибагенства України

Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили незаконний видобуток водних біоресурсів, є складною. Особа учасника даних злочинів індивідуальна та неповторна. Ці злочини мають певну специфіку. Бракон'єрство здійснюють або можуть зробити особи з абсолютно

протилежними якісними характеристиками. Люди, які здійснюють незаконний видобуток водних біоресурсів, різні за віком, соціальним статусом, інтелектуальним і освітнім рівнем, матеріальною забезпеченістю, способом життя, суспільною значимістю та за низкою інших особливостей.

Серед осіб, які займаються незаконним видобутком водних біоресурсів, відмічають групу браконьєрів віком від 60 років і більше, тобто, пенсіонерів. Ці особи здійснюють браконьєрство найчастіше у зв'язку з важким матеріальним становищем. У своїй злочинній діяльності вони використовують сітки, колючі, отруєні, вибухові, засоби та знаряддя лову із застосуванням електроструму, засоби та знаряддя лову підводних мисливців та інші (рис. 2.7, рис. 2.8, рис. 2.9).

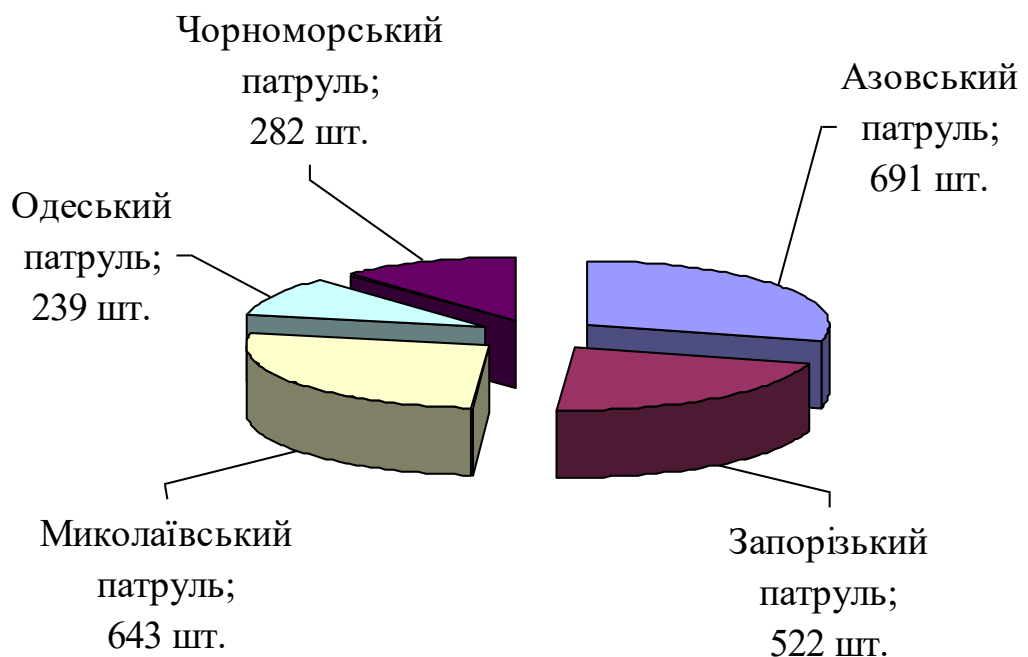

Рис. 2.7 – Кількість вилучених сіток за даними Держрибагенства України

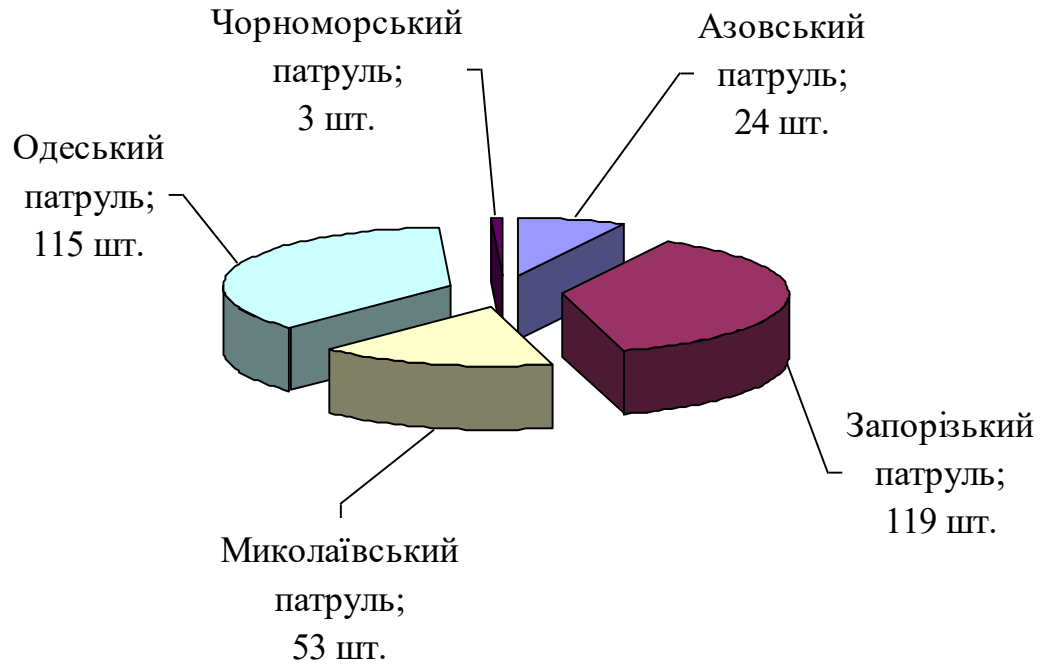

Рис. 2.8 – Кількість вилучених колючих, отруєних, вибухових засобів лову за даними Держрибагенства України

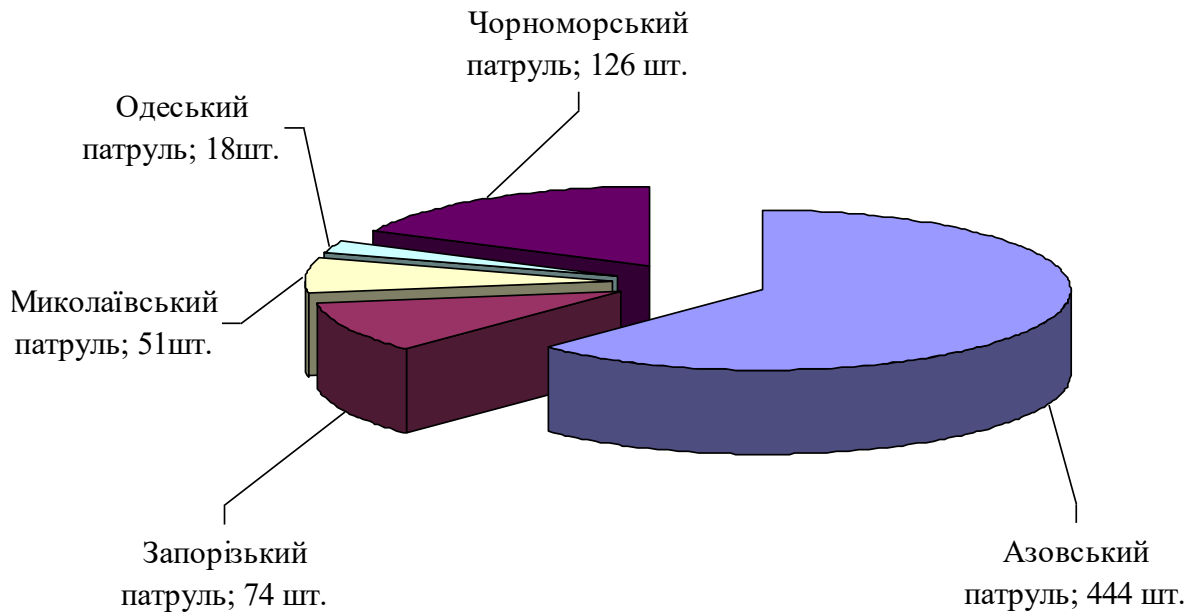

Рис. 2.9 – Інші знаряддя лову вилучені у браконьєрів за даними Держрибагенства України

Серед осіб, які займаються незаконним видобутком водних біоресурсів, можна виділити окремі групи. Насамперед браконьєрів можна розділити за характером мотивації:

- Вчинення злочину через бажання заробити, заради наживи (корисливості);
- Скоєння злочину через спортивний азарт;
- Вчинення злочину через важке матеріальне становище.

Також серед браконьєрів можна виділити три категорії осіб за родом діяльності:

- До першої групи можна віднести людей за діяльністю не пов'язаних із запасами водних біоресурсів, але які знаходяться поблизу них. Сюди входять мешканці населених пунктів, території яких межують із водними об'єктами.
- До другої групи можна віднести осіб за родом діяльності пов'язаних із водними об'єктами і, отже, із запасами водних біоресурсів. До цієї категорії входять рибалки, які займаються промисловим видобутком водних біоресурсів. У своїй роботі вони можуть допускати такі правопорушення та злочини: вилов водних біоресурсів, які не вказані у дозволі, промисел на вказаній водоймі чи квадраті, промисел у заборонений час або забороненими знаряддями, тощо.
- До третьої групи слід віднести осіб, які займаються систематичним незаконним видобутком водних біоресурсів. Вони об'єднуються у злочинні організовані групи з чіткою внутрішньою організацією, потужним лобі у владних структурах тощо. У цих угрупованнях існує суворий розподіл праці. Нижчий щабель організації займають рибалки, які практично цілий рік, за винятком штормів,

займаються безпосереднім ловом. Наступний рівень - це транспортники, які доставляють продукти лову прямо в основні міста збуту. Далі водні біоресурси надходять на оптові та торгові точки нашої країни або вирушають на експорт.

Теоретично кримінального права немає загальноприйнятого визначення поняття «спеціальний суб'єкт злочину». Під спеціальним суб'єктом злочину слід розуміти фізичну осудну особу, яка досягла встановленого законом віку, наділена або володіє додатковими ознаками, властивими йому на момент скоєння суспільно небезпечного діяння, і здатна нести кримінальну відповідальність за злочин (Частина 2 ст. 18 ККУ). Наявність службового становища є додатковою ознакою суб'єкта злочину.

Законодавець не випадково запровадив цю ознаку, оскільки чимала кількість подібних діянь здійснюється особами, які використовують своє службове становище. Завдяки наявності цього положення процес скоєння злочину у разі значно полегшується, і збільшуються шанси його успішного доведення остаточно.

Спеціально передбачається відповідальність за злочини, скоєні з використанням службового становища. Виходячи з цього, вчинене слід кваліфікувати лише за зазначеною нормою без сукупності зі статтями, що передбачають відповідальність за посадові злочини, або зловживання повноваженнями особами, які виконують управлінські функції у комерційній та іншій організації. З цього слід припустити, що суб'єктами злочину можуть бути лише посадові особи та особи, які виконують управлінські функції у комерційних та інших організаціях. Як кваліфікуюча ознака існує скоєння злочину особою з використанням свого службового становища. Безумовно, йдеться про спеціальний суб'єкт.

До суб'єктів відповідальності, що зловживають службовими повноваженнями слід відносити:

- 1) посадових осіб (наприклад, працівників Держрибагенства, працівників правоохоронних органів);
- 2) осіб, які виконують управлінські функції у комерційній чи іншій організації (наприклад, керівників організацій, що займаються рибним промислом);
- 3) службовців, не наділених ознаками посадової особи або особи, яка виконує управлінські функції у комерційній чи іншій організації (державних службовців, муніципальних службовців, службовців комерційної чи іншої організації). Обов'язковою ознакою, крім факту наявності службового (посадового) становища, є використання його скоєння злочину.

Браконьєрство, будучи частиною екологічної злочинності, має свої показники та ознаки, що розкривають характер та ступінь суспільної небезпеки, закономірності розвитку, стан кримінально-правової боротьби з ним. Ці ознаки та показники збігаються з ознаками та показниками, що характеризують екологічну злочинність взагалі, а також мають певні особливості, що відображають специфіку скоєння злочинів, пов'язаних із зазіханням на тваринний світ, у тому числі і на регіональному рівні. Іноді браконьєрство набуває промислового розмаху. Виловлена риба, краби та інші морепродукти здійснюються за готівкову валюту прямо в море на іноземні судна або підприємцям у закордонних портах.

Обсяги незаконного вилову риби в нашій країні настільки зросли, що браконьєри скоро зароблятимуть на цьому більше, ніж офіційні підприємства.

За неофіційними даними, браконьєрський вилов наблизився до офіційного вилову. За даними Асоціації рибалок України він становить десь 4-5 млрд грн.. Причиною такої статистики вважають насамперед невеликі штрафи за незаконний вилов риби. Адже зараз, навіть якщо браконьєра

ловлять на гарячому, він спокійно оплачує всі стягнення, купує нові снасті та починає все наново.

Друга причина того, що обсяги браконьєрського вилову риби рік у рік тільки зростають, це природні дані. Адже Україна посідає перше місце у Європі за кількістю прісноводних водойм. У нас 1 млн 300 тис. гектар прісної води – зокрема, 1 100 водосховищ, 40 тис. ставків, два моря.

Всі ці водойми охороняє лише 890 рибоохоронців Зрозуміло, що з таким штатним розкладом устежити за всіма й одразу рибінспекція не зможе.

Заборонені знаряддя для ловлі риби

ятір (сітка, виготовлена з плетених вербових прутів або дроту, натягнута на обруч)

«доріжка» (волосінна зяброва сітка, яка випускається у воду і витягується на гумовому амортизаторі)

«павук» (розміром більше 1х1 метрів, з вічком понад 10 міліметрів)

«парашут» (конусоподібна мережева снасть, діаметром від 5 до 10 метрів, по периметру якої розташовані свинцеві грузила. Застосовують, як правило, на швидких річках, перекатах, кидаючи на обрану ділянку акваторії. По грузилам затягується мотузка і риба опиняється в сітці)

«екран» або «телевізор» (маломірна прямокутна зяброва сітка з поплавками по верхньому ряду і вантажем внизу. Запускається і витягується з водойми на гумовому амортизаторі)

«косинка» (різновид «телевізора» трикутної форми, використовується переважно для підлідного лову риби біля дна)

будь-які промислові відціджуючі (неводи, бредні, волока) і ставні (трисінки, путанки) сітки

острога або ості (подоба вил із зазубреними вістрями)

перемет (донна снасть з гострими гачками, які прив'язані до шнурів)

драч (колюче знаряддя для вилову методом багріння. Наварені на важку блешню великі гострі гачки. Більша частина риби, що потрапила на драч, зривається і гине від отриманих ран)

електровудка (пристосування для вилову риби у водоймах за допомогою потужного електророзряду. Залежно від потужності, це знаряддя лову здатне знищити все живе – від риби та ікри, до планктону і найдрібніших мікроорганізмів в радіусі від 5 до 20 м).

Наслідки застосування заборонених знарядь лову можуть бути глобальними. Наприклад, електровудочка несе подвійну загрозу для водойми. Крім винищення риби (від малька до дорослих особин), вона ще й травмує рибу, яка була осторонь і в результаті вона втрачає можливість розмножуватися. Для малих водойм це може бути смертельно. Декілька браконьєрських виїздів за літо і рибний ставок перетворюється на мертве болото.

Помічник Рибалки

Заборонені знаряддя лову

ПАВУК

ЯТІР

ЕЛЕКТРОВУДКА

ОСТИ

ДРАЧ

РАКОЛОВКА

ВОЛОК

ТОПТУХА

ВИБУХОВІ ТА
ОТРУЙНІ РЕЧОВИНИ

СІТКА

Добова норма вилову риби становить 3 кг на одну особу

Види риби	Мінімально допустимі розміри	Збитки за одну рибину
ПЛІТКА 	18 см	85 грн
ЛИН 	20 см	119 грн
СУДАК 	42 см	510 грн
БЛИЗНА 	30 см	255 грн
СОМ 	70 см	425 грн
САЗАН 	35 см	306 грн
ГОЛОВЕНЬ 	24 см	17 грн
ЛЯЩ 	32 см	170 грн
ЩУКА 	35 см	340 грн
БЛУГА 	*	100 000 грн
ОСЕТЕР 	*	48 000 грн
СТЕРЛЯДЬ 	*	48 000 грн

***ВИЛОВ ЗАБОРОНЕНО**

Найпопулярніші знаряддя лову серед браконьєрів (рис. 2.10 – 2.16):

Рис. 2.10 – сітки, «екрани», волокни, павуки.

Рис. 2.11 - Ятери

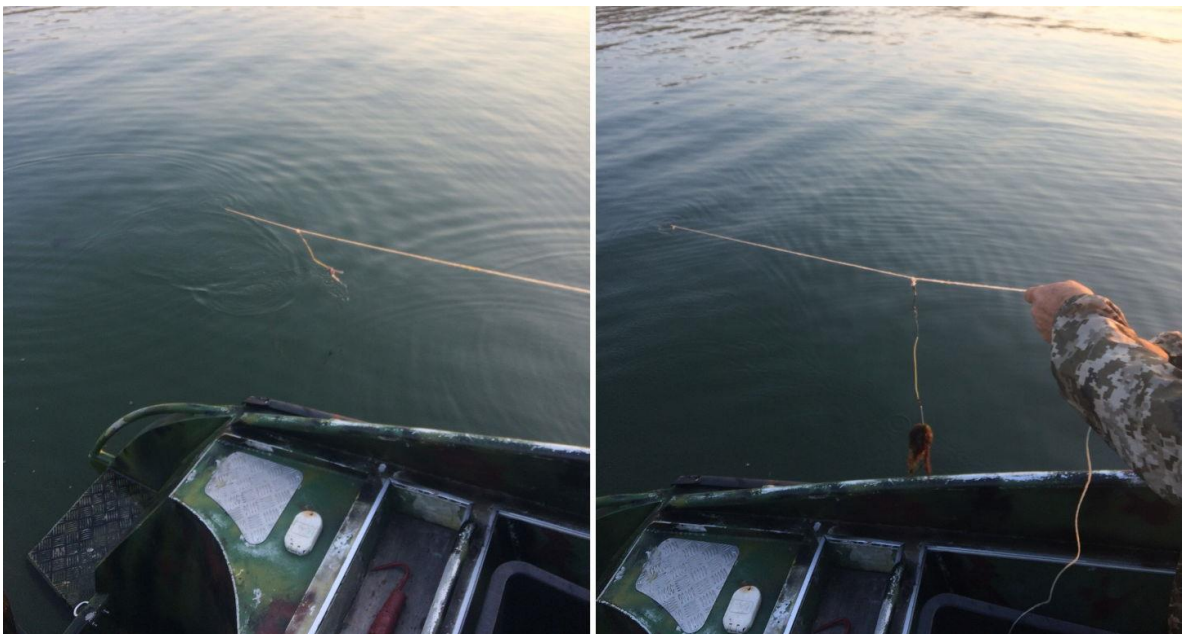

Рис. 2.12 - Гачки наживні

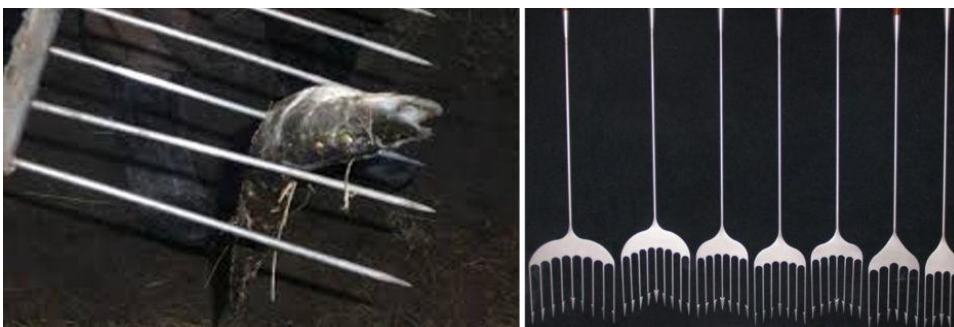

Рис. 2.13 - Остроги.

Рис. 2.14 - Електровудки

Рис. 2.15- Вибухові та отруйні речовини

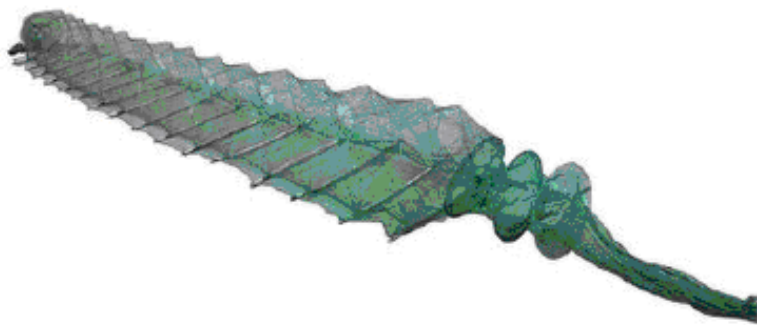

Рис. 2.16 - Раколовка

Залежно від ступеня небезпеки браконьєрство визнається адміністративним провиною чи кримінальним злочином. Але незважаючи на чинні заборони, цей вид злочинності не припиняє існувати.

3 ПРОБЛЕМА БРАКОНЬЄРСТВА ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З БРАКОНЬЄРСТВОМ

Незаконний видобуток природних ресурсів – браконьєрство – набули в Україні небачених масштабів. У широкому значенні цього слова воно охоплює все середовище – від самовільної рубки лісу до підпільного копання бурштину.

Але "класичне" браконьєрство стосується насамперед тваринного світу – мисливства та рибальства. Там порушення законодавства масові, а зухвалість браконьєрів переходить усі межі.

Це полювання у заборонений період, із незареєстрованою зброєю, без відстрілювальної картки на право видобутку, без контрольної картки обліку видобутої дичини та без відповідних документів на собак мисливських порід.

Це нелегальна рибалка, у тому числі під час нересту, з використанням таких заборонених інструментів, як мережі, ятері, електровудки, ости, вибухові та отруйні речовини. Це колосальне перевищення встановлених водними та лісовими господарствами дозволених лімітів на вилов риби та відстріл диких тварин.

Збитки, які щороку завдають природі браконьєри, становлять близько 50 млн. грн.

Але масове вбивство тварин та вилов риби – це ще й удар по репродуктивному потенціалу цілих видів, які згодом можуть взагалі зникнути.

Нещодавнє соціологічне дослідження агентства Info Sapiens свідчить, що 83% українців негативно ставляться до нелегального видобутку риби та інших водних об'єктів, а 34% готові особисто брати участь у їх захисті. Тому державі слід використати громадську ініціативу, щоб посилити систему охорони навколишнього середовища.

У рибальстві ситуація жахлива – незаконний вилов риби фактично зрівнявся з легальним рибальством. Щодня браконьєри виловлюють із водойм понад 190 тонн риби.

Якщо 1991 року затримали 19 тис. браконьєрів-рибалок, то минулого року – до 114 тис. Але дуже багатотвипадків залишилися поза увагою контролюючих установ.

Як правило, браконьєрство – це не про виживання бідняків, яким нема чим годувати сім'ї і тому вони йдуть у ліс на полювання чи на озеро рибалити. Це цинічний розрахунок із метою заробити чималі гроші. На масовому продажу вбитої електрострумом риби.

Офіційна статистика відкриває нам лише незначну частину розгулу браконьєрства.

Наразі Адміністративний кодекс передбачає покарання за порушення правил полювання у вигляді штрафу від 102 до 1020 грн., у разі рецидиву – 1020-2040 грн.

За незаконну рибалку із застосуванням заборонених знарядь лову браконьєр заплатить лише 340-680 грн. Максимальну санкцію передбачено Кримінальним кодексом – це 3 роки обмеження волі, але вона практично ніколи не застосовується.

Є надія, що невдовзі Верховна Рада ухвалить у другому читанні законопроект 2765, який значно підвищує штрафи для рибальських браконьєрів. Тоді за використання заборонених знарядь лову з порушника стягнуть 3,4-8,5 тис. грн.

Тільки високі штрафи та неухильна компенсація державі за шкоду, заподіяну природному середовищу, зроблять браконьєрство непривабливою та ризикованою справою. Якщо потенційні втрати в разі перевищать можливі доходи, незаконне полювання та рибальство зійдуть нанівець. Було б добре, якби в Держінспекції поменшало роботи саме тому, що браконьєрство зникло б як масове явище.

Сучасні браконьєри – це люди, укомплектовані за останнім словом техніки: тепловізори, супутникова навігація, кулемети, швидкохідні катери і навіть всюдиходи. Інспекція цьому може протиставити лише застарілу техніку, дефіцит кадрів та слабку мотивацію працівників.

Тому на порядку денному модернізація матеріально-технічної бази, підвищення зарплат інспекторам, а також гарантії їхньої безпеки.

Браконьєри, як правило, люди озброєні і вже неодноразово мали місце напади на працівників інспекції, які безпосередньо загрожують життю та здоров'ю людей.

Де-факто виконуючи функції правоохоронних органів, інспектори мають отримати право застосовувати законно вмотивований примус до тих осіб, які порушують закон.

3.1 Аналіз суспільної небезпеки браконьєрства

Аналіз суспільної небезпеки браконьєрства, характеру, завданої браконьєрством шкоди живим ресурсам, особистості винної та правозастосовної практики дозволяє зробити висновок про необхідність запровадження кримінальної відповідальності без відповідного дозволу. Для підвищення ефективності боротьби з браконьєрством необхідне проведення цілої низки заходів: державне управління у сфері використання морських біоресурсів підлягає вдосконаленню в частині розподілу та закріплення функцій, необхідно удосконалювати технічні засоби контролю, слід удосконалити українське податкове та митне законодавство, привести національне законодавство у відповідність до міжнародного, слідувати створити умови для розвитку рибопереробної галузі, необхідно розробити

міжнародну угоду щодо організації взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами інших країн.

Типовими на початковому етапі розслідування є такі слідчі ситуації.

1. Рибопромислове судно затримано на момент незаконного вилову морепродуктів у межах територіальних вод країни. У ході проведеного дослідження вона зустрілася у 42% випадків. Найбільш раціональним є наступний алгоритм слідчих дій: огляд документів, що дають право на виdobуток зазначених у дозволі водних біоресурсів у цьому районі промислу; огляд журналів, що ведуться на рибопромисловому судні; огляд рибопромислового судна; водних біоресурсів, знарядь лову. Необхідно провести огляд сховищ продукції, обладнання, на якому здійснювалася переробка водних біоресурсів, холодильників з метою виявлення та фіксації неврахованої продукції. Встановити та допитати свідків (майстри служби обробки, рибалок, матросів, радиста та ін.), які можуть дати інформацію про фактичну кількість вилову, види водних біоресурсів; часу їх передачі іншим судам тощо.

2. Особа, підозрювана у скоєнні незаконного видобутку водних біоресурсів, затримана на місці злочину на місці злочину. У ході проведеного дослідження така ситуація зустрілася у 24% випадків. У разі можливий наступний алгоритм слідчих дій: огляд місця події, огляд вилучених водних біоресурсів і знарядь лову, одягу, взуття, речей, плавзасоби, які належать підозрюваному; допит свідків (інспекторів рибоохорони, працівників поліції та ін.); підозрюваного; обшук за місцем проживання підозрюваного; пред'явлення для пізнання свідкам із його родичів і знайомих вилучених знарядь лову, транспортних засобів; призначення судових експертиз та ін.

3. При скоєнні незаконного видобутку водних біоресурсів групою осіб на місці злочину затримано одну або кілька осіб, решта зникла. Ця ситуація зустрілася у 16% вивчених кримінальних справ. Для неї краща програма дій на початковому етапі: допит підозрюваного, огляд місця події, обшук за місцем проживання затриманого та ін. Залежно від конкретних обставин та наявних даних слід організувати переслідування гарячими слідами, огляд навколишньої місцевості.

4. Обстановка скоєння злочину свідчить про ознаки незаконного видобутку водних біоресурсів, але даних про особу відсутні (13 % вивчених справ). Складність цієї ситуації полягає в тому, що є ознаки злочину, що вказують на незаконний видобуток водних біоресурсів, але даних про осіб, які вчинили, недостатньо. Необхідно враховувати, що при облаштуванні рибальського табору не тільки встановлюються снасті, а й готуються місця, де зберігатиметься спіймана риба та ін. При вирішенні такої ситуації необхідне одночасне проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій. Насамперед у місцях виявлення знарядь лову слід організувати спостереження з подальшого затримання осіб, які встановили снасті. При цьому потрібно враховувати особливості сезонного лову, влітку снасті перевіряються частіше.

5. Факт здійснення незаконного видобутку водних біоресурсів не встановлено, підозрюваного затримано під час транспортування, зберігання або реалізації риби, ікри та інших морепродуктів, водних тварин і рослин, лов та видобуток яких заборонені. Така ситуація під час проведеного дослідження зустрілася у 5% випадків. Для її вирішення найбільш доцільним є наступний комплекс слідчих дій: допит підозрюваного, огляд транспорту, обшук за місцем проживання, призначення та провадження відповідних

експертиз, а також організація оперативно-розшукових заходів, спрямованих на встановлення обставин скоєного злочину.

3.2 Заходи, необхідні для боротьби з браконьєрством

Комплекс заходів, необхідних для реальної боротьби з браконьєрством, проте багато з них досить затратні, а від того виникають складнощі з їх реалізацією. Тим часом, є ряд заходів, прийняття яких не вимагає великих вкладень і не становить особливих складнощів, але здатне змінити ситуацію з риболовлею на краще:

1. Створити новий орган (за прикладом поліції), який здійснюватиме контроль водойм та річок України на предмет виявлення та припинення незаконної діяльності браконьєрів;

2. Законодавчо забезпечити участь волонтерів з-поміж рибалок, у проведенні оглядів та рейдів водосховищ та річок на предмет виявлення браконьєрів, а також рейдів ринків та торговельних мереж на предмет виявлення незаконно спійманої риби та пристроїв для незаконного вилову риби (мережі, "екрани", "електровудки", "раколовки" та інше);

3. Законодавчо заборонити продаж на ринку та в торговельних мережах риби, яка виловлена не промисловим, а іншим способом (крім реалізації суб'єктами господарювання риби, виловленої на орендованих та власноручно зариблених водоймах);

4. Запровадити суворі кримінальні покарання за незаконне вилов риби та браконьєрство, вчинене посадовими особами (рибінспекторами, працівниками правоохоронних органів тощо);

5. З метою оновлення популяції риб, запровадити заборону з початку 2022 року на промисловий вилов риби на водних об'єктах басейну Дніпра, Південного Бугу, Західного Бугу та Сіверського Дінця мінімум на 3 роки;

6. Впровадити в Україні обов'язковий облік аматорських рибалок, спортивних рибалок, "підводних мисливців" шляхом реєстрації та видачі їм посвідчення рибалки (для неповнолітніх осіб, пенсіонерів, інвалідів, малозабезпечених громадян здійснити безоплатну видачу зазначених посвідчень);

7. Впровадити в Україні платні ліцензії (дозволи) на аматорський, спортивний вилов риби, а також "підводне полювання, як одноразових, так і діючих протягом року на певний вид риби, крім рибної ловлі на водосховищах, орендованих та власноручно зариблених суб'єктами господарювання ;

8. Видання ліцензій (дозволів) на вилов риби здійснювати як за інтерактивною заявкою (через спеціальний веб-сайт), так і шляхом подання заяви до сільської чи міської ради;

9. З метою охорони маточного поголів'я риби, дозволити "підводне полювання" лише на певних ділянках водойм та річок, ввести суворі наказання за порушення, аж до кримінальної відповідальності;

10. Надати пільги неповнолітнім особам, пенсіонерам, інвалідам, малозабезпеченим громадянам, мешканцям сільської місцевості на отримання ліцензії (дозволу) на аматорський та спортивний вилов риби, а також "підводне полювання";

11. Кошти, отримані від видачі ліцензій (дозволів) на вилов риби, спрямовувати виключно на зариблення водойм та річок того адміністративного району, з якого надійшли зазначені кошти, а також на

забезпечення та виплату заробітної плати працівникам новосформованого органу;

12. Забезпечити безпосередню долю волонтерів у контролі за повнотою надходження коштів, отриманих громадою за видачу ліцензій (дозволів) на вилов риби, а також контроль за їх цільовим використанням - зариблення та чищення водойм шляхом складання протоколів та фотозвітів;

13. Внести зміни до ст. 249 Кримінального Кодексу України "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним видобувальним способом" у частині посилення покарання до позбавлення волі на строк від 1 до 3 років, або штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 17000 грн. до 34000 грн.) грн.).

3.3 Відповідальність за браконьєрство в Україні

На сьогоднішній день браконьєрство в Україні – одна з найактуальніших та найзлободенніших проблем екологічної сфери. Загальним поняттям цього терміна є незаконний видобуток ресурсів природного середовища, які включають представників тваринного і рослинного світу, цінні мінерали і корисні копалини. Кримінальна відповідальність за браконьєрство в Україні передбачена національним законодавством. Завдяки нормам, що містяться в КК України, які кваліфікують обтяжуючі обставини, державні правоохоронні та судові органи можуть призначити заслужене покарання злочинцям. Серед поширених причин призначення суворіших правових заходів стосовно браконьєрів можна назвати такі: групове вчинення злочину;

- незаконне використання природних ресурсів у великих розмірах;

- зловживання службовим становищем.

Швидке виснаження натуральних ресурсів людиною протягом останніх десятиліть є природним обґрунтуванням необхідності взяття цієї ситуації під державний контроль. Боротьба з браконьєрством в Україні є обов'язковим кроком на шляху збереження природи. Окрім кримінального покарання за цей злочин, до правопорушників може застосовуватись і інший вид юридичної відповідальності. Зокрема, Кодексом України про адміністративні правопорушення зумовлено відповідальність, засновану на компенсації порушником збитків, розмір яких визначається на місці правопорушення працівником правоохоронних органів. Незважаючи на однозначне законодавче формулювання, нерідко браконьєрство в Україні плутають із санітарним очищенням водойм. Від пильних громадян найчастіше надходять тривожні дзвінки, оскільки вони помилково приймають людей, які мають дозвіл на проведення відповідних заходів, за злочинців.

З кожним днем браконьєрство в Україні займає стійкіше непорушне становище. Незважаючи на встановлені заходи, чисельність порушень не знижується. Проаналізувавши ситуацію, що складається зараз у природоохоронній сфері, варто відзначити основні проблеми браконьєрства в Україні:

1. Контроль державних органів влади за легальністю вирубування лісу, рибальства та полювання здійснюється на низькому рівні. Найчастіше незаконні браконьєрські формування та групи маскуються за допомогою фальшивих дозволів, ліцензій, припинити появу яких без додаткової підготовки неможливо.

2. Обсяги незаконного споживання браконьєрами природних ресурсів постійно зростають. Порушники, ігноруючи всі правила та заборони, продовжують свою незаконну діяльність, не зменшуючи оборотів. Покарання за браконьєрство в Україні не завжди відповідає шкоді, яку завдає довікллю незаконна діяльність.

Організовані групи браконьєрів є добре злагодженою системою. Її механізм функціонування, як правило, ґрунтується на розподілі ролей за важливістю та значущістю того чи іншого елемента протизаконної «структури», що згодом значно ускладнює процес притягнення до кримінальної відповідальності всіх учасників. Ланками одного ланцюжка, тобто, членами браконьєрських груп вважаються:

- виконавці (ті, кого фіксують правоохоронні органи на момент правопорушення);
- продавці нелегальної продукції;
- покупці незаконного товару;
- чиновники (у поодиноких випадках виступають «прикриттям» для браконьєрських угруповань).

Про методи боротьби з неправомірним видобутком природних ресурсів Проблеми браконьєрства в Україні та шляхи вирішення хвилюють безліч громадських міжнародних організацій. На жаль, дослідники визнають, що повністю викоренити такий негативний фактор, що впливає на стан природи, не вдасться. Це зумовлено насамперед невисоким рівнем життя громадян, бажанням легкого та швидкого заробітку. Припинити нелегальні дії браконьєрів можливо лише за злагодженої роботи правоохоронців та небайдужого ставлення оточуючих. Остаточно зупинити браконьєрство майже неможливо, у своїй грамотні профілактичні дії державні органи здатні максимально знизити частоту незаконних випадків звернення до природним надрам.

Особливо ефективними запобіжними методами боротьби з цим видом злочину вважають встановлення фотопасток. Будь-який об'єкт, що рухається в поле зору даного цифрового пристрою, буде зафіксований. Безперечний факт правопорушення в адміністративному чи кримінальному процесі не має будь-яких інших доказів. Крім того, камера відмінно функціонує незалежно від погодних умов або часу доби. Виконання планових та позапланових перевірок лісових господарств, мисливських

угідь з метою виявлення порушень. Створення апарату органів державного контролю за незаконним виловом. Крім того, на законодавчому рівні має бути чітко прописаний регламент їхньої діяльності, обсяг компетенції. Заборони на реалізацію рибальських мереж, де відповідний промисел обмежений через об'єктивні причини або категорично заборонений. Конфіскація незаконного рибальського та мисливського обладнання (мереж, приладів, зброї).

Відповідальність за браконьєрство, як уже говорилося, настає відповідно до КК України та Кодексу про адміністративні правопорушення. Зокрема, згідно із законом переслідуються такі дії браконьєрів, як нелегальний вилов водних біоресурсів, у т.ч. незаконний видобуток морських ссавців. За рішенням суду правомірним заходом стосовно правопорушника може бути призначення двох видів покарання одночасно. Зокрема, за нехтування правилами користування природними об'єктами та вилову водних біоресурсів практично завжди призначаються штрафи. Браконьєрство в Україні передбачає і обов'язкову конфіскацію знарядь рибальства чи полювання. Адміністративним кодексом позначено уповноважені органи у сфері природокористування, на яких покладено функцію контролю, запобігання злочинам та застосування законних заходів впливу на правопорушника.

Наявність безлічі об'єктивних і суб'єктивних причин унеможливорює повне припинення браконьєрства. Насамперед до таких факторів відносять недостатню свідомість громадськості щодо проблем у сфері охорони природи від зловмисних посягань. Крім того, явно вираженим можна назвати відсутність відповідних дій з боку владних органів та громадських організацій. Незважаючи на серйозність стану речей, браконьєрство в Україні як небезпечний екологічний злочин практично не згадується у ЗМІ. Створення державних програм боротьби з цими видами правопорушення мають найчастіше формальний характер. Присутні лише на папері, вони не можуть виявитися ефективними. Нестача надходження фінансових коштів,

як і раніше, залишає екологічні проблеми не вирішеними, тоді як бюджетні кошти продовжують спрямовуватися лише на реалізацію проектів соціального та промислового плану. Відразу оцінити масштаби шкоди, завданої браконьєрськими діями, досить складно. Крім того, більшість громадян, не розуміючи, наскільки загрожують наслідки надмірного вилову риби, не вважають даний вид злочину особливо небезпечним. Проте громадськість має об'єднати свої зусилля з державними правоохоронними органами, аби подолати браконьєрство в Україні.

ВИСНОВКИ

На території України рибалити дозволено цілий рік, як вдень, так і вночі. На водоймах загального користування риболовля безкоштовна, жодних спеціальних дозволів не потрібно. На орендованих водоймах обов'язково повинні бути місця для безкоштовного загального водокористування (купання, плавання на човнах, аматорське та спортивне рибальство тощо) лише у визначених орендарем водоймища місцях. Заборона на вилов риби, а також інших водних біоресурсів застосовується з метою оновлення та збереження популяції різних видів. Найчастіше такі заборони накладаються контролюючими органами в залежності від сезону, а також стосуються використання снастей та способів риболовлі. Так, з метою охорони більшості видів у період нересту, а також створення сприятливих умов водних біоресурсів на зимувальних ямах, у певні осінньо-зимові та весняно-літні періоди запроваджуються обмеження, і навіть повна заборона на рибалку на певних водоймах.

Аматорське та спортивне рибальство на території України дозволено як громадянам країни, так і особам без громадянства та іноземцям. Дітям до 16 років вилов риби дозволено лише з берега. Беручи до уваги непереборне бажання затятих рибалок посидіти біля водойми з вудкою в період нересту, органами рибоохорони встановлено і позначено наказом дозволені місця риболовлі з берега з використанням однієї донної або поплавочної вудки (не більше ніж з одним гачком) і спіннінг.

Найчастіше це малі та середні річки, або їхні ділянки у межах населених пунктів. Повний список дозволених для риболовлі місць розміщено на сайтах територіальних органів рибоохорони або можна прочитати у наказах на сайтах рибоохоронних патрулів .

Для рішучої боротьби з браконьєрством необхідно:

1. Провести спеціальне засідання Ради національної безпеки України.

2. Заборонити продаж браконьєрських снастей у всіх магазинах та ринках України.
3. Заборонити ввезення імпортованих лісових мереж та електровудок в Україну.
4. Припинити відомчість державних природоохоронних служб, об'єднавши всі відомчі інспекції – рибну, мисливську, лісову, екологічну до однієї природоохоронної інспекції.
5. У системі МВС створити екологічну поліцію.
6. Повернути право громадським рибним, мисливським та екологічним інспекторам складати протоколи за 85 статтею (порушення правил полювання та риболовлі) Адміністративного кодексу.
7. Розпочати підготовку кадрів держінспекторів з охорони живої природи у вишах.
8. Забезпечити державні інспекторські природоохоронні служби необхідною сучасною технікою, пальним, формою, зброєю.
9. Посилити юридичну відповідальність за браконьєрство.